

УДК 314.74+316.613

Ганна Замікула

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ Й ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТУРЕЦЬКОЇ ДІАСПОРИ В ЄВРОПІ

У статті розглянуто специфіку процесів функціонування турецької діаспори у країнах Західної Європи в контексті її адаптації, культурної та національної самоідентифікації. Проаналізовано фактори, які визначили відносини турецьких спільнот із місцевими суспільствами та призвели до розвитку процесів «геттоїзації».

Ключові слова: діаспора, міграція, ідентичність, адаптація, Туреччина, Європа.

Замікула А.

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦИИ И ИДЕНТИФИКАЦИИ ТУРЕЦКОЙ ДИАСПОРЫ В ЕВРОПЕ

В статье рассматривается специфика процессов функционирования турецкой диаспоры в странах Западной Европы в контексте её адаптации, культурной и национальной самоидентификации. Анализируются факторы, которые определили отношения турецких сообществ с местными обществами и привели к развитию процессов «геттоизации».

Ключевые слова: диаспора, миграция, идентичность, адаптация, Турция, Европа.

Zamikula H.

THE PROBLEM OF ADAPTATION AND IDENTIFICATION OF THE TURKISH DIASPORA IN EUROPE

The article deals with the specifics of the Turkish diaspora functioning in the Western European states in the context of its adaptation, cultural and national self-identification. The factors that have determined the relations of Turkish communities with the local societies and the development of the processes of «ghettoization» are analyzed.

Key words: diaspora, migration, identity, adaptation, Turkey, Europe.

У Європі турецькі мігранти становлять велику етнічну діаспору. Вона стає важливим чинником, що впливає на внутрішню політику європейських країн, їхні відносини з офіційною Анкарою. Характеризуючи її якісний склад, можна звернутися до дослідження, проведеного в англійських графствах Суррей та Гемпшир. Воно демонструє, що значну частину (біля третини) турецьких мігрантів на цих територіях складають люди з середньою освітою. Зазвичай вони працевлаштовані за такими професіями, які не потребують високої кваліфікації. Переїзд до Англії значно покращив їхнє фінансове становище та стандарти життя порівняно з ситуацією на Батьківщині, водночас важливим джерелом прибутку для мігрантів ставала щомісячна матеріальна допомога з боку британського уряду [1, с. 26].

Так, основною причиною виїзду турецьких громадян за кордон стає економічний фактор. Політичні питання мають другорядний характер. Впливовим чинником переселення вважають ланцюгову модель міграції. Як пояснює цю концепцію Д. Массей, концентрація іммігрантів у певних країнах і районах перебування створює ефект «родини і друзів», який формує потоки іммігрантів до цих місць, полегшуючи їхній приїзд та облаштування в нових умовах. У випадку, коли це забезпечує прибуття достатньої кількості мігрантів, на місці може сформуватися специфічний економічний анклав, який надалі буде поновлювати попит на робочих мігрантів [3, с. 166].

У результаті соціальне життя діаспори базується на таких принципах сучасної теорії міграції, як етногрупування та відокремлення. В умовах адаптації в країнах перебування спостерігають процеси «геттоїзації» діаспор – зазвичай турки проживають відокремленими спільнотами й анклавами, згідно зі своїми правилами та культурними особливостями. Таким чином, на думку Г. Деміра, замість об'єднання з культурою країн перебування турецькі мігранти віддають перевагу певній маргіналізації [1, с. 26]. Зарахуванню турків до маргіналів сприяла констатація науковим середовищем факту, що представник цієї діаспори фактично знаходиться на роздоріжжі, між двох джерел ідентичності. Цю точку зору підтримує Х. Г. Веллінг, який порівнює ситуацію зі свічкою, яка запалена з двох кінців. Він вводить у науковий обіг спеціальний термін для позначення представників турецької діаспори в Європі – «євротурки». На його думку, вони відчувають себе в європейській цивілізації пасинками,

для яких характерні почуття страху, тривоги, занепокоєння за свою долю та долю своїх дітей [8].

Така точка зору підтверджується оцінкою з боку діаспори характеру їхніх відносин із місцевим населенням. Згадане вище опитування на території Англії показало, що 73,7% турецьких мігрантів скаржаться на складнощі в побудові дружніх стосунків із англійцями. Закономірним фактом у таких умовах є ситуація, коли представники діаспори мають гірші шанси досягти успіху або побудувати кар'єру. Про це свідчить історія німецького професора економіки Сефіка Альпа Бахадіра, який в інтерв'ю повідомляв, що під час навчання йому доводилось бути щонайменше в півтора рази кращим за місцевих сокурсників, аби досягти успіху [5, с. 40].

Окремо відзначимо різницю у сприйнятті дійсності та самоідентифікації серед різних поколінь турецьких мігрантів.

Перше покоління зазвичай дивиться на світ крізь призму традицій та етнокультурних цінностей. Наприклад, для першого покоління турок у Німеччині характерна низька ступінь адаптивної схильності в німецькому суспільстві, пов'язана із сильною прихильністю до етнокультурної матриці, зі станом фрустрації, психологічного дискомфорту, з низьким рівнем економічної забезпеченості.

Друге покоління сприймає національні традиції та культуру крізь призму дійсності та культури середовища, у якому знаходиться. Воно займає проміжне положення в системі еволюція та розвитку самоідентифікації діаспори. Представники другого покоління опиняються в позиції між культурними просторами. Вони, з одного боку, вже не є турками, втім – їх не можуть вважати й повноцінними носіями ідентичності країни проживання. Люди, вивезені за кордон дітьми або народжені в діаспорі, поєднуючи етнічну ідентичність із громадянською приналежністю до приймаючого суспільства, перебувають на межі двох культурних полів, що дозволяє визначити їх як культурних маргіналів.

Третє покоління, як правило, асимілюється у приймаючому суспільстві. Його відрізняє високий ступінь адаптивної схильності, оскільки представники цього покоління більшою мірою здатні виробляти оптимальні поведінкові норми відповідно до умов середовища, у якому вони народилися та проживають [2, с. 30].

Оцінка В. Слободянюк інтеграційних процесів у турецькому середовищі в Німеччині є достатньо комплексною та її можна застосовувати до загальноєвропейської ситуації. На думку дослідниці, вони уповільнюються через такі причини:

– стійкість місцевої культури та національної ідентичності, велика різниця в менталітеті між корінним населенням і турецькою діаспорою;

– уповільнена соціальна мобільність у приймаючому суспільстві, яка знижує перспективи швидкого підвищення соціального статусу;

– соціальна політика влади країни перебування мігрантів, яка гарантує стерпне існування слабо інтегрованим у суспільство групам населення;

– існування оптимальних можливостей для культурної самоізоляції турецьких мігрантів завдяки спрощеному доступі до турецького інформаційного простору, споживання відповідного медіа-контенту (телебачення, радіо, газети, Інтернет-ресурси) [4].

Розвиваючи ці положення, І. Н. Костіна вважає, що процесу самоізоляції турків сприяли місцеві засоби масової інформації. Так, у німецькій пресі часто лунала думка про те, що через величезну прірву між культурами шанси турецької діаспори інтегруватися в місцеве суспільство невеликі. Водночас турецька громада в Німеччині має у своєму розпорядженні всі інструменти для того, щоб послідовно не шукати такої інтеграції. Вона володіє розвинутою культурною інфраструктурою, яка містить магазини, бібліотеки, театри, ресторани, щотижневі базари тощо. Таким чином, представники міноритарної культури прагнуть зберегти соціокультурний генотип етносу [2, с. 31].

Г. Ендруейт висловлює припущення про те, що для турецької діаспори процеси інтеграції в німецьке суспільство ускладнені своїм зв'язком не лише з відмінностями етнокультурного характеру (релігія, мова, традиції), але і з активною ротацією, заснованою на положенні про короткострокове перебування мігрантів-заробітчан у Німеччині. Водночас саме визначення «заробітчанин» міцно асоціюється у свідомості німців із поняттям «некваліфікований працівник», що також стає перешкодою на шляху інтеграції [2, с. 30–31].

Важливим елементом формування ідентичності діаспор є фактор самоідентифікації. У Сурреї та Гемпширі 42,1% опитаних турецьких емігрантів вважають себе турками, 26,3% – європейцями та курдами, а 5,3% – посилаються на «змішану» ідентичність. Більшість турків спілкуються між собою в повсякденному житті турецькою мовою; курдську використовують лише 13,2% опитаних, англійську – 3,9% [7]. Схожою є ситуація й у Німеччині, де мовне питання протягом тривалого часу залишалось важливим бар'єром

на шляху підвищення освітнього рівня турецької діаспори. Повсякденне спілкування її членів турецькою мовою суттєво ускладнювало процес залучення дітей до німецької освітньої системи [5, с. 39]. Навіть сьогодні мовний бар'єр залишається проблемою. Також у Німеччині великою є кількість турецьких дітей, які полишають навчання в школі. Це підживлює радикалізм третього покоління турків у Німеччині, яке намагається відстояти свою ідентичність жорсткими методами [5, с. 40].

Важливим елементом у самоідентифікації турків на Заході є релігійний фактор. Іслам і християнство відіграють роль точки розлому у стосунках корінного та приїжджого населення. Водночас турки, які живуть на Заході, є набагато консервативнішими та завзятіше шанують традиції ісламу, аніж на Батьківщині [4]. Кожна соціальна група турків сприймає релігійні традиції по-різному. Мігранти, які домоглися високого становища в країні проживання, більш толерантні. Натомість ті, які перебувають на нижчій сходинці соціальної ієрархії, як правило, є зятатими прихильниками ісламу. Сьогодні багато турків прагнуть виховувати своїх дітей у релігійних традиціях, оберігати їх від неприйняттого на їхню думку навчального процесу в місцевих школах або від елементів місцевої світської культури, які не відповідають їхній культурно-релігійній ідентичності [5, с. 42].

У політичній площині турецькі громадяни, які мешкають за кордоном, також відзначаються своїм консерватизмом. Це, зокрема, проявляється у високому рівні підтримки Партії Справедливості та Розвитку (ПСР), а також її лідера Реджепа Таїпа Ердогана серед діаспори. Найближчий приклад – навесні 2017 року в більшості країн Європи місцеві турки підтримали запропоновані зміни до Конституції, які де факто перетворюють Турецьку Республіку на державу з президентською формою правління.

Водночас слід підкреслити, що німецькі політики турецького походження мають діаметрально протилежну позицію. Вони здебільшого є противниками правлячої ПСР та особисто Р. Т. Ердогана. Вони критикують режим останнього за порушення прав людини, звинувачують владу Туреччини в «ісламізації» країни, переслідуванні інтелігенції та військових за сфабрикованими справами. Втім, найбільше вони незадоволені зайвою активністю Ердогана у самій Німеччині, яка, на їхню думку, веде до поляризації турецької діаспори в ФРН та загострює проблему побудови мультикультурного суспільства в цій державі [6, с. 54].

Отже, можна стверджувати, що складність процесу інтеграції турків до нового для них культурного середовища пов'язана із характерною для представників мусульманських країн «етнічною чутливістю», а також із великою культурною «дистанцією», яка виражається в таких категоріях, як мова, релігія, структура сім'ї, матеріальний комфорт тощо. Розглядаючи турецьку діаспору в окремих європейських країнах (насамперед, у Німеччині), звертаємо увагу на той факт, що турецькі мігранти, уникаючи контактів із чужою культурою, прагнули створити власне культурне середовище і в такий спосіб подолати культурний шок.

Література:

1. Демір Г. Глобальні міграції та етнокультурна ідентичність турецьких мігрантів у контексті європейських реалій / Г. Демір // Практична філософія. – 2015. – № 1. – С. 21–28.

2. Костина И. Н. Особенности культурной идентификации представителей турецкой диаспоры в Германии / И.Н. Костина // Известия Волгоградского государственного педагогического университета – 2009. – С. 29–33.

3. Массей С. Дуглас. Синтетическая теория международной миграции / Дуглас С. Массей // Мир в зеркале международной миграции: Научная серия: Международная миграция населения: Россия и современный мир / Гл. ред. В. А. Ионцев. – М. : МАКС-Пресс, 2002. – Вып. 10. – С. 161–174.

4. Слободенюк В. В. Турецкая диаспора в Германии: социально-экономическое, политическое и культурное положение во второй половине XX – начале XXI вв. : автореферат дис. ... кандидата исторических наук: 07.00.03 / Слободенюк Виктория Владимировна; [Место защиты: Кубан. гос. ун-т]. – Краснодар, 2011. – 26 с.

5. Слободенюк В. В. Турецкая диаспора в современной системе образования Германии / В.В. Слободенюк // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена – 2011 – С. 38–43

6. Чуликовская Е. Е. Турецкая диаспора Германии: между Анкарой и Берлином / Е. Е. Чуликовская – М., 2014. – 70 с.

7. Koçak Y., Terzi E. Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri // Yüksel Koçak, Elvan Terzi/ KAÜ-İİBF dergisi. Cilt 3, sayı 3. – Kars: Kafkas üniversitesi, 2012. – S. 163–184.

8. Wehling H. G. Zwischen den Stühlen: die Turken in der Bundesrepublik // Die Turken und die Turken in Deutschland / red. H. G. Wehling. Stuttgart; Berlin; Köln; Mainz: Verlag W. Kohlerhammer, 1982. 124 s.